

۱۴۳۴۹

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه قم

مرکز تربیت مدرس

رساله دکتری (PH.D) رشته علوم و قرآن و حدیث

موضوع :

مبانی و منهج حدیثی شیخ مفید (ره)

استاد راهنما:

حضرت حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای محمد علی مهدوی راد

استادان مشاور:

دکتر احمد عابدی

دکتر سید رضا مؤدب

نگارنده:

محمد علی تجری

۱۳۸۹/۷/۱۷

کتابخانه اساتید بزرگ علمی بزرگ
قم

تابستان ۱۳۸۷

۱۴۳۲۴۶

چکیده

این پژوهش با عنوان «مبانی و منهج حدیثی شیخ مفید» به منظور بررسی مبانی شیخ مفید در زمینه حجیت اخبار و اصول و روش فهم و نقد حدیث از نظر وی در پنج فصل با این عناوین، سامان یافته است: کلیاتی درباره تحقیق، زندگی نامه علمی شیخ مفید، مبانی وی در حجیت و پذیرش اخبار، روش شناسی فقه الحدیثی شیخ مفید و اصول و معیارهای نقد حدیث از دیدگاه وی.

حاصل این پژوهش آن است که شیخ مفید، برای پذیرش حدیث، علم به صحت و قطع به صدور آن را لازم می‌داند؛ از این رو وی تنها خبر متواتر، خبر مرسل مورد عمل امامیه و خبر واحد مقرون به قرینه علم آور را قابل پذیرش و استناد می‌شمرد و خبر واحد را به خودی خود، به دلیل ظنی بودن، فاقد اعتبار می‌داند. البته از نظر وی برخی از قرائن مرتبط با متن و سند، خبر واحد را از ظنی بودن خارج و آن را قابل استناد می‌سازد. او در فقه الحدیث دارای روش بوده و از اموری بهره گرفته که مهم ترین آن عبارت است از: اختلاف نقل ها و گزینش نقل صحیح، التزام به ظاهر، شناخت عام و خاص، نکات بلاغی و ادبی، توجه به ناهمگونی برخی روایات، تمییز احادیث ناسخ از منسوخ، تکیه به قراین پیوسته لفظی، مانند: سیاق و قراین پیوسته غیر لفظی، مثل معرفت های قطعی عقل، شرایط صدور حدیث و ویژگی های مخاطب و قراین ناپیوسته لفظی، نظیر آیات قرآن، احادیث و اشعار شاعران برجسته عرب.

در نقد متن، وی مخالفت با کتاب خدا، سنت قطعی، برهان عقلی، اجماع، مسلمات تاریخی و امور حسّی، نیز اضطراب و تناقض درون متنی، شدوذ و سستی مفاد را از اصول نقد و ردّ متن دانسته و در نقد سند نیز از معیارهایی مانند: ویژگی های راویان، زنجیره و مأخذ حدیث، بهره جسته است. در این تحقیق به مباحثی چون مبانی و منهج رجالی و درایه الحدیثی شیخ مفید پرداخته نشده است.

کلید واژه: مبانی، منهج، روش، حجیت خبر، فهم حدیث، نقد حدیث، اصول، معیارها، شیخ مفید.

سپاس نامه

اکنون که نگارش این رساله به پایان رسیده است، این بنده ، بر آستان با عظمت پروردگار مٔان پیشانی بر خاک می نهد و مراتب عجز و ناتوانی خویش را از ستایش و سپاس به درگاه او ، به دلیل الطاف بی کران و بی پایانش ، از جمله توفیق فراگیری علوم اسلامی و آشنایی با معارف وحیانی، ابراز داشته و به این جمله های گهر بار مترنم است: الهی ... اعجزنی عن احصاء ثنائی فیض فضلک ... و اعیانی عن نشر عوارفک توالی ایادیک و هذا مقام من اعترف بسبوغ النعماء و قابلها بالتقصیر و شهد علی نفسه بالاهمال و التذییع... الهی تصاغر عند تعظیم الائمک شکری و تضائل فی جنب اکرامک ایای ثنائی و نشری...

سلام و صلوات خدا بر همه پیامبران ، شهیدان ، صالحان ، به ویژه بر خاتم پیامبران، محمد مصطفی صلی الله علیه و اله و خاندان مطهرش ، واسطه های فیض ربوبی ، به خصوص بر زنده کننده قرآن و سنت، حضرت بقیه الله الاعظم ، عجل الله تعالی فرجه.

اینک فرصتی است به بهانه این سپاس نامه، این جانب از همه کسانی که در تعلیم و تربیت او نقش و بر ذمه او حق دارند به نیکی و احترام یاد و از آنان قدردانی و تشکر نماید. برای زندگان آنان ، آرزوی توفیق و سعادت و برای درگذشتگان ، طلب رحمت و حشر با محمد و آل محمد بنماید.

نیز لازم است قدردانی و تشکر نمایم از استادان ارجمند حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر مهدوی راد، حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر احمد عابدی ، حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر مؤدب و جناب آقای دکتر جعفر نکونام و دیگر عزیزانی که از راهنمایی ها، نکته سنجی ها، و تذکرات سودمندشان بهره برده ام و در سامان یافتن این رساله نقش داشته اند. نیز از مساعدتها و تلاش های ریاست محترم دانشگاه آیت ا... قاضی خرم آبادی قدردانی و تشکر نموده و از خداوند متعال توفیقات بیشتر آنان را خواهانم.

همچنین وظیفه خود می‌دانم از همسر و فرزندانم که محیطی آرام و فضایی مناسب برای به انجام رسیدن این پژوهش فراهم آوردند و مشکلاتی را متحمل شدند، قدردانی و سپاس گذاری نمایم.

خدایا اگر از سر تفضل، مهرورزی و بنده‌نوازی، اجر و ثوابی برای نگارش این رساله، مقرر فرمودی، این بنده فروتنانه آن را به همه کسانی که بر وی حق دارند و او وامدار آنان است اهدا می‌کند به ویژه مادر بزرگوارم که در آستانه تصویب موضوع این پژوهش به دیار باقی شتافت و به برادر عزیزم، شهید مفقود الجسد، شهید محمد تقی تجری که در جریان دفاع مقدس در عملیات مقدماتی والفجر به شهادت رسید. حشر و نشر آنان با محمد و آل او باد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	فصل اول - کلیات
۵	معرفی و بیان موضوع
۶	سئوالهای اصلی تحقیق
۶	سئوالهای فرعی تحقیق
۷	فرضیه های تحقیق
۷	الف) فرضیه های اصلی
۷	ب) فرضیه های فرعی
۹	اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۲	پیشینه تحقیق
۱۵	روش تحقیق
۱۶	محدودیتها و دشواریهای تحقیق
۱۷	فصل دوم - زندگینامه علمی شیخ مفید
۱۸	مروری بر زندگینامه شیخ مفید
۱۸	نام، کنیه و لقبها
۱۸	نسب و خاندان
۲۰	تاریخ ولادت
۲۱	تصحیح برخی خطاها
۲۳	زادگاه و دوران خردسالی
۲۵	مشایخ و استادان
۳۲	تعلیم و تربیت شاگردان
۳۳	برخی از راویان و شاگردان
۳۴	توضیحی در مورد ابوالفرج همدانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۳۶	آثار و تألیفات
۴۴	مناظرات و مباحثات
۴۶	وفات
۴۹	فصل سوم - مبنای مفید ره در حجیت و پذیرش اخبار
۵۰	مقدمه
۵۱	حجیت خبر مفید علم
۵۲	انواع خبر مفید علم
۵۲	۱- خبر متواتر
۵۳	۲- خبر مرسل مورد عمل امامیه
۵۴	برداشت استاد جلالی و نقد آن
۵۵	۳- خبر واحد محفوف به قرائن علم آور
۵۷	قرائن علم آور در نگاه مفید
۵۷	الف) قرائن داخلی یا درون متنی
۵۷	۱- مطابقت با کتاب
۵۸	مقصود از مطابقت
۶۳	نظر شیخ مفید و شواهد آن
۶۸	۲- مطابقت با عقل و برهان عقلی
۷۸	۳- مطابقت با اجماع
۸۰	۴- مطابقت با شاهد عرفی
۸۲	محدوده اعتبار نظر عرف
۸۳	نظر مکدر موت و نقد آن
۸۳	قرائن صحت خبر یا قرائن صحت متن؟
۸۵	قرائن سندی یا برون متنی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۵.....	۱- ویژگیهای راویان
۸۷.....	شرایط صحت خبرنزد مفید از نگاه برخی نویسندگان
۸۷.....	ملاحظات ما بر این نظر
۸۹.....	۲- ویژگیهای زنجیره
۸۹.....	اعتماد مفید ره بر خبر صحیح السند از نظر برخی
۹۰.....	توضیحی بر این نظر
۹۱.....	۳- اعتبار ماخذ
۹۳.....	نتیجه بحث قرائن سندی
۹۳.....	جایگاه خبر واحد غیر مقرون در نگاه مفیدره
۹۴.....	نظر استاد معرفت ره
۹۴.....	نقد نظر استاد
۹۶.....	توجیه محقق نائینی
۹۶.....	نقد توجیه محقق نائینی
۹۷.....	نظر تعلیقه نگار
۹۸.....	ملاحظات بر نظر مذکور
۱۰۰.....	نتیجه
۱۰۱.....	فصل چهارم - روش شناسی فقه الحدیثی شیخ مفید رحمت الله
۱۰۲.....	الف) اصول و روش فهم مفردات
۱۰۲.....	۱- معنا شناسی واژگان از طریق مراجعه به اهل لسان
۱۰۴.....	انتقاد از فهم ناصحیح معنای واژگان
۱۰۵.....	لزوم توجه به تفاوت‌های معنایی واژگان
۱۰۶.....	تحلیل مفهوم واژگان و وجه تسمیه آن
۱۰۷.....	۲- کشف معنای اصلی واژه از طریق بررسی استعمالات
۱۰۸.....	۳- لزوم تشخیص معنای مراد از واژگان و راههای آن

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱- توجه به سیاق	۱۰۹
۲- بهره گیری از احادیث و روایات	۱۱۰
۳- بهره گیری از اشعار شاعران	۱۱۲
ب) اصول و روش فهم متن	۱۱۲
۱- توجه به اختلاف نقل ها و گزینش متن صحیح	۱۱۳
۲- التزام به ظواهر متون	۱۱۴
جمود بر نص یا عبور از لفظ	۱۱۶
تعمیم حکم منصوص العله	۱۱۹
۳- فهم و تفسیر حدیث در پرتو روایات آیات	۱۲۰
۴- فهم و تفسیر حدیث در پرتو احادیث	۱۲۵
۵- فهم و تفسیر حدیث در پرتو اجماع	۱۳۰
۶- فهم و تفسیر حدیث در پرتو عقل	۱۳۲
تخصیص عام با دلیل عقلی	۱۳۷
عقل و فهم استلزامات کلام	۱۳۸
۷- توجه به شرایط و موقعیت صدور حدیث	۱۴۴
۸- توجه به ویژگیهای مخاطب	۱۴۵
۹- لزوم شناخت موارد عام و خاص	۱۴۷
ابقاء کلام بر عموم و اطلاق	۱۴۷
حمل کلام بر خاص	۱۴۸
۱۰- توجه به نکات بلاغی و ادبی	۱۵۲
۱- حمل بر تمثیل	۱۵۳
۲- حمل بر کنابه	۱۵۴
۳- حمل بر نکوهش و استهزاء	۱۵۴
۴- حمل بر تعجب و انکار	۱۵۶

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۱۱- توجه به نقش ویژه حروف	۱۵۶
۱۲- توجه به اختلاف و ناهمگونی روایات و چگونگی تعامل با آن	۱۵۸
۱- لزوم تمیز حدیث صحیح از غیر صحیح	۱۵۹
۲- لزوم جمع دلالتی و عرفی	۱۶۱
۳- ترجیح خبر راجح	۱۶۳
میارهای ترجیح	۱۶۳
۱- موافقت با کتاب خدا	۱۶۳
۲- عمل امامیه	۱۶۳
۳- اکثریت نسبی راویان	۱۶۳
۴- عمل اصحاب خاص امامان در زمانهای متوالی	۱۶۴
۵- نقل مشایخ و بزرگان امامیه	۱۶۴
۱۳- لزوم تمیز احادیث تقیه ای	۱۶۵
تفسیر ویژه مفید از روایات «خذماخالف العاته»	۱۶۷
۱۴- لزوم تمیز احادیث ناسخ از منسوخ	۱۶۸
نکاتی چند درباره احادیث ناسخ و منسوخ	۱۶۹
فصل پنجم - شیخ مفید و اصول و معیارهای نقد حدیث	۱۷۱
مقدمه	۱۷۲
الف) معیارهای نقد متن	۱۷۳
۱- مخالفت با کتاب	۱۷۳
نمونه هایی از روایات مخالف با کتاب	۱۷۵
تأویل و توجیه روایت مخالف با کتاب	۱۷۶
۲- مخالفت با سنت	۱۷۷
نمونه هایی از روایات مخالف سنت	۱۷۷
۳- مخالفت با حکم قطعی عقل	۱۷۹
نمونه هایی از روایات مخالف با عقل	۱۷۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۸۱	۴- مخالفت با اجماع
۱۸۱	نمونه هایی از روایات مخالف اجماع
۱۸۲	۵- اضطراب و تناقضات درون متنی
۱۸۳	نمونه هایی از تناقضات
۱۸۴	استظهار یکی از نویسندگان
۱۸۵	نقدی بر این استظهار
۱۸۶	۶- شذوذ
۱۸۷	خبر شاذ چیست؟
۱۸۸	نمونه هایی از اخبار شاذ
۱۹۰	۷- مخالفت با امور حسنی و مسلمات تاریخی
۱۹۰	نمونه هایی از اخبار مخالف امور حسنی و مسلمات تاریخی
۱۹۲	۸- سستی مفاد
۱۹۴	خلاصه و نتیجه
۱۹۴	ب) اصول و معیارهای نقد سند
۱۹۴	الف) ویژگیهای منفی راویان
۱۹۴	۱- دروغ گوئی
۱۹۵	۲- اشتها به دشمنی اهل بیت(ع)
۱۹۶	۳- غلو
۱۹۷	۴- مجهول بودن راوی
۱۹۸	ب) ویژگیهای منفی زنجیره
۱۹۸	۱- ارسال و انقطاع
۱۹۹	۲- تفرد در نقل
۱۹۹	ج) ویژگیهای مرتبط با ماخذ
۲۰۰	۱- نقل حدیث در «باب النوادر»
۲۰۱	۲- عدم وجود حدیث در اصل راوی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲۰۲	۳- عدم وجود حدیث در اصول و کتب معتمد
۲۰۳	تأملی در ادعای شیخ مفیدره
۲۰۵	خلاصه مطالب و اهم نتایج
۲۰۹	فهرست منابع

مقدمه

سنت به معنای قول، فعل و تقریر معصومین (ع) یکی از دو رکن شناخت اسلام بوده و فهم صحیح آن تأثیر غیر قابل انکار در زندگی انسان دارد.

چنان که واضح است، سنت معصومین از طریق راویان در قالب احادیث و روایات بدست ما رسیده است و چنان که در جای خود، ثابت شده است احادیث و روایات نمی تواند همگی صحیح، معتبر و قابل اعتماد باشد، از این رو شناخت و تمیز احادیث و روایات صحیح، معتبر و قابل استناد از غیر آن، امری لازم و ضروری است و این بدون آگاهی از اصول، معیارها و راهکارهای آن ممکن نیست.

از سوی دیگر فهم صحیح، دقیق و عمیق احادیث نیز به که پیشوایان دین بر آن تأکید فراوان داشته اند- موضوعی است جدی با فرآیندی پیچیده و با اصول، قواعد و راهکارهایی ویژه که باید آنها را دریافت و در فهم احادیث بکار گرفت. خوشبختانه دانشمندانی از گذشته تاکنون به بررسی، نقد، فهم و شرح احادیث و روایات پرداخته و میراث گرانبغی را از خود برجا گذاشته اند که می توان از کاوش در آنها، این اصول، ضوابط و راهکارها را دریافت و تبیین و عرضه نمود. یکی از برجسته ترین عالمانی که در زمینه نقد و فهم احادیث، تلاشی در خور و شایسته داشته، شیخ مفید (ره) است. وی در آثار مختلف کلامی، فقهی، تاریخی و حدیثی خود به فهم، نقد و شرح احادیث و روایات فراوانی پرداخته است که می توان از لابه لای آنها اصول، معیارها و روش وی در فهم و نقد حدیث، را کشف، استخراج، تدوین و عرضه نمود و این تحقیق، تلاشی است در همین زمینه که در پنج فصل سامان یافته است.

فصل اول تحت عنوان «کلیات» به مباحثی همچون، معرفی و تبیین موضوع، پرسشها، فرضیه ها، اهمیت و ضرورت، پیشینه، روش، محدودیتها و دشواریهای تحقیق و غیر آن می پردازد.

فصل دوم به زندگی نامه علمی وی اشاره دارد و در آن به منظور آشنایی اجمالی با شخصیت علمی وی به اختصار مطالبی آورده شده که بیشتر به بعد علمی شخصیت وی می‌پردازد و اغلب در جهت تصحیح برخی خطاها و لغزشها می‌باشد.

در فصل سوم مبنای شیخ مفید در حجیت و پذیرش اخبار، به بحث گذارده شده است. فصل چهارم به روش شناسی فقه الحدیثی شیخ مفید می‌پردازد و در آن اصول و راهکارهای فهم صحیح احادیث از درون تحقیقات فقه الحدیثی وی، اصطیاد و تبیین شده است.

و بالاخره در فصل پنجم اصول و معیارهای نقد حدیث از دیدگاه شیخ مفید مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل معیارهای مختلف مرتبط با متن یا سند که مفید بر اساس آنها به نقد و ردّ برخی احادیث پرداخته، تبیین گشته است.

انگیزه انتخاب این موضوع (گذشته از علاقه شخصی این جانب به پژوهش در این قبیل موضوعات) از سویی به دلیل خلأ و کمبودی است که در زمینه بررسی مبانی و منهج حدیثی دانشوران شیعه به طور عام و بررسی اصول و روشهای نقد و فهم احادیث در آثار آنان به طور خاص وجود دارد و از سویی دیگر به دلیل اهمیت دیدگاه‌های شیخ مفید در این زمینه است. چه این که وی یکی از دانشمندان بزرگ جهان اسلام است که در علوم اسلامی از جمله در «دانش حدیث» دارای مبانی و آرای ارزشمند است. البته وی بیش از هر چیز به عنوان متکلمی برجسته و توانمند شناخته شده است و ابعاد علمی دیگر از جمله بعد حدیث شناسی وی تا حدودی تحت الشعاع بعد کلامی قرار گرفته است و پژوهشیان نیز - چنانکه تحقیقات نشان می‌دهد- آرای کلامی وی را بیش از مبانی و اندیشه های حدیثی او، مورد پژوهش قرار داده و کمتر به بررسی مبانی و آرای حدیثی وی پرداخته‌اند؛ از این رو نگارنده پس از مشورت با برخی از استادان و صاحب نظران،

موضوع «مبانی و منهج حدیثی شیخ مفید ره» را با هدف بررسی مبانی وی در حجیت خبر و اصول و روش فهم و نقد احادیث از دیدگاه وی برگزید.

گفتنی است در این پژوهش از ورود به مباحث دیگر، همچون مبانی و منهج رجالی وی، دیدگاه‌های درایه‌ای یا مصطلحات الحدیثی و غیر آن، به دلیل این که برخی در گذشته تا حدودی بدان پرداخته اند، خودداری شده است.

لازم به ذکر است نگارنده برای به انجام رساندن این پژوهش با بهره‌گیری از کتابخانه و رایانه، آثار موجود شیخ مفید را مورد کاوش و جستجو قرار داد و عمدتاً با مطالعه، نقدها و شرح‌ها و پژوهش‌های حدیثی وی به کشف، استخراج و تدوین و تبیین اصول و راهکارهای فهم و نقد احادیث از دیدگاه وی پرداخت و البته در کنار آن به منابع مختلف دیگر نیز که در جای خود از آنها یاد شده است، مراجعه نموده و از آنها بهره برده است و در مواردی که مناسب یا لازم می‌نمود به نقل یا استشهاد، یا تأیید یا نقد آرای دیگران نیز پرداخته است.

و بالاخره در خصوص فواید مترتب بر این تحقیق، همین بس که، با شناخت و رعایت اصول، ضوابط و شیوه صحیح فهم و نقد احادیث از رهگذر آشنایی با مبانی و منهج حدیثی شیخ مفید ره، می‌توان احادیث سره را از ناسره تمیز داد؛ به فهم صحیح، دقیق و عمیق احادیث دست یافت؛ از راههای حل تعارض و ناهمگونی برخی روایات آگاه شد؛ جهت صدور روایات، روایات قابل فهم از غیر آن و روایات ناظر به موارد و شرایط خاص از غیر آن را تشخیص داد و بسیاری از ابهامات و اشکالات، کج فهمی‌ها و سوء برداشته‌ها، معضلات و معماها در مورد مضامین و مفاهیم متون حدیثی را برطرف نمود.

اینک با این پیش‌گفتار، به سراغ فصل اول می‌رویم که به کلیات می‌پردازد.

فصل اول - کلیات

معرفی و بیان موضوع تحقیق

موضوع این تحقیق عبارت است از: «مبانی و منهج حدیثی شیخ مفید ره» که لازم است به اختصار به تبیین آن بپردازیم.

بی گمان احادیث و روایات فراوانی که در موضوعات مختلف در کتابهای حدیثی و منابع روایی ما موجود است آمیخته ای است از احادیث و روایات معتبر و غیر معتبر، سره و ناسره، قابل استناد و غیر قابل استناد و روشن است که تشخیص و تمیز آنها - که امری است لازم - نیازمند بررسی و ارزیابی سندی و دلالی است و آن نیز اصول، ضوابط و راهکارهای ویژه خود را دارد که باید آنها را شناخت و در ارزیابی احادیث مورد توجه و عمل قرار داد.

همچنین فهم صحیح، دقیق و عمیق احادیث (که هدف از شکل گیری سایر شاخه های علوم حدیث است و از آن به فقه الحدیث تعبیر می شود) موضوعی است جدی و مسأله ای است پیچیده با اصول ، قواعد و شیوه های خاص خود که باید دریافت و با پژوهش بدان رسید.

این اصول، معیارها و ساز و کارها - چه در زمینه نقد احادیث و چه در زمینه فهم آنها - در لابه لای آثار و پژوهشهای حدیثی دانشوران برجسته به صورت پراکنده موجود و قابل شناسایی و بازیابی است . در این میان یکی از دانشمندان برجسته ای که در زمینه نقد و فهم احادیث دارای مبانی، آراء و راهکارهای ارزشمند است، متکلم ، فقیه و حدیث پژوه معروف شیعه ، شیخ مفید رحمه الله علیه است. وی در آثار مختلف کلامی، حدیثی ، فقهی و تاریخی خود به بررسی احادیث فراوانی پرداخته که می توان از لابه لای آنها ، مبانی و روشهای او را در فهم و نقد حدیث، کشف و بررسی و در یک مجموعه ارائه نمود.

این تحقیق می‌کوشد با استعانت از خداوند متعال، استمداد از عنایات معصومین علیهم السلام، و دستگیری ارباب معرفت، تحت عنوان پیش گفته، به بررسی مبانی و روشهای شیخ مفید در نقد و فهم حدیث بپردازد. اکنون با عنایت به آنچه گذشت روشن است که مقصود از عنوان تحقیق یعنی «مبانی و منهج حدیثی شیخ مفید ره» دیدگاهها و راهکارهای بنیادی شیخ مفید در زمینه نقد و فهم احادیث است.

سئوال های اصلی تحقیق

حدیث در صورتی حجت و معتبر است و می‌تواند مورد استناد و اعتماد قرار گیرد که اولاً صدور آن از معصوم علیه السلام ثابت و ثانیاً مفاد و مراد آن کشف و فهم، شده باشد. حال پرسش اساسی با توجه به سمت و سوی این پژوهش این است که:

۱- شیخ مفید ره با چه اصول، معیارها و شیوه‌هایی به ارزیابی حدیث و پذیرش یا رد آن پرداخته است؟

۲- اصول و روش وی در فهم حدیث چیست؟ و به عبارت دیگر از نظر، شیخ مفید ره اصول، قواعد و راهکارهای فهم صحیح، عمیق و دقیق مفاد و مراد متن کدام است؟

سئوال های فرعی تحقیق

پرسش های فرعی تحقیق که آبخور آن پرسشهای اصلی تحقیق است به شرح ذیل است:

- ۱- مبناي شیخ مفید ره در حجیت اخبار چیست؟
- ۲- خبر واحد- که بیشتر روایات ما را تشکیل می‌دهد - در آثار مفید ره از چه جایگاه و اعتباری برخوردار است؟
- ۳- نقش و جایگاه عقل در نقد و فهم حدیث چیست؟
- ۴- معیارها و راهکارهای شیخ مفید ره برای تشخیص جهت صدور روایات چیست؟

۵- دیدگاه شیخ مفید ره در مورد اختلاف و ناهمگونی شماری از روایات و راهکارهای وی در این زمینه چیست؟

فرضیه های تحقیق

اگر بپذیریم هر نوع تحقیقی باید دارای فرضیه باشد، مهم‌ترین فرضیه های این تحقیق به شرح ذیل است:

الف) فرضیه های اصلی

۱- احادیث و روایات به جهت عوارض مختلف مانند پدیده جعل، تحریف، تصحیف، نقل به معنا و ... نیازمند بررسی و ارزیابی به گونه ای روشمند و ضابطه مند است و شیخ مفید برای این منظور، از اصول و معیارهای مختلف مرتبط با متن و سند بهره گرفته است.

۲- فهم صحیح و عمیق احادیث، اصول، قواعد و راهکارهای خاص خود را دارد و شیخ مفید ره نیز بر اساس یک سلسله اصول و قواعد ویژه، به فقه الحدیث پرداخته است که می توان با تتبع در آثار وی آنها را استخراج و عرضه نمود.

ب) فرضیه های فرعی

۱- به نظر می رسد علم، قطع و یقین، مبنای شیخ مفید در پذیرش و حجیت خبر، به شمار می رود.

۲- شیخ مفید خبر واحد را به خودی خود فاقد اعتبار و غیر قابل استناد می داند.

۳- به نظر می رسد مفید برای عقل در نقد و فهم حدیث، نقش و جایگاه ویژه ای قائل است و از آن هم در زمینه نقد و هم در عرصه فهم، بهره لازم را برده است.

۴- مفید ره برای تشخیص جهت صدور روایات، از قرائن مختلف بهره جسته است.

۵- وی در مواجهه با احادیث ناهمگون و متعارض، به جمع دلالتی و عرفی آنها می‌پردازد و رد صورت عدم امکان آن، به مرجحات روی می‌آورد و احادیث راجح را مقدم می‌دارد